

ATILA KURTUL

ISPARTA:

TEŞVİK POLİTİKALARI

— VE —

KAÇIRILAN FIRSATLAR

== 1976 - 2026 ==

FiKiR
Isparta

ISPARTA TEŞVİK POLİTİKALARI VE KAÇIRILAN FIRSATLAR (1976-2026)

Isparta'nın Bölgesel Yatırım Teşvik Sistemleri Karşısındaki Konumu

5084 Sayılı Kanun (2004) • 2012/3305 Sayılı Karar • 9903 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı (2025)

Sanayi Elektrik Tüketimi ve Bölgesel Kalkınmaya Dair Varsayımsal (Karşı Olgusal) Analiz

Atila Kurtul
Fikir Isparta / AĞUSTOS 2026

Özet Değerlendirme

Isparta, 2004 (5084 sayılı Kanun), 2012 (2012/3305 sayılı Karar) ve 2025 (9903 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı) teşvik rejimlerinin üçünde de en yoğun destek kapsamının dışında kalmıştır. Ancak veriler, ilin **nispeten** yüksek sosyo-ekonomik konumunun (pozitif SEGE endeksi) beklenen bir sonucu olduğunu göstermektedir. Asıl sorun, Isparta’da düşük yoğunluklu teşvikte geçen 21 yılın (2004-2025) sanayi tabanını aşındırmasıdır.

Üç Dönem Özeti

Dönem	Isparta'nın Konumu	Neden
2004 (5084 s. K.)	36 il + 13 il kapsamı dışında	Kişi başı GSYİH 1.500\$ üzeri; 2003 SEGE endeksi pozitif
2012 (2012/3305 s. K.)	2. Bölge (düşük yoğunluklu teşvik)	Görece gelişmiş il kabul edildi; faiz desteğinden yararlanamadı
2025 (9903 s. K.)	2. Bölge'den 3. Bölge'ye geçiş	Sanayi elektrik tüketiminde 2017-2025 arası ~%20 düşüş

2025'in Çelişkili Tablosu

Isparta'nın 3. bölgeye geçişi görünüşte bir gerileme gibi okunsa da teşvik avantajları 2. bölgeden fazladır (KDV istisnası, %60 vergi indirimi, %20-25 yatırıma katkı, sigorta primi desteği). Geçişin asıl nedenlerinden biri, sanayi elektrik tüketimindeki gerilemenin SEGE'ye yansımalarıdır; sonucu ise daha güçlü bir teşvik paketidir. Ayrıca Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Yenişarbademli ilçeleri artık 4. bölge muadili "alt bölge desteği" almaktadır.

Kaynak Notları

Bu rapor, Türkiye'deki bölgesel yatırım teşvik sistemlerinin (5084 sayılı Kanun, 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 9903 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı) Isparta ilini kapsam dışında bıraktığı veya düşük teşvik kademesinde konumlandığı dönemleri; resmî mevzuat metinleri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması) araştırmaları ve ikincil kaynaklar üzerinden incelemektedir.

Raporun "ne olurdu" sorusunu ele alan bölümü, tarihsel veri setlerine dayanan bir ekonomik projeksiyon değil; mevcut literatürdeki bölgesel kalkınma teorisi ve emsal il karşılaştırmalarına dayanan analitik bir çıkarsamadır. Sanayi elektrik tüketimi verileri, Prof. Dr. Reşat Selbaş (SDÜ Teknoloji Fakültesi Dekanı) ile yapılan kişisel görüşmeye dayanmaktadır. Resmi kaynaklara tam ulaşamamıştır.

İçindekiler

Yönetici Özeti	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Üç Dönem Özeti	3
2025 Paradoksu	3
Karşılgusal Değerlendirme (2026)	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Kısa Öneriler	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Künye ve Kaynak Notu	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İçindekiler	5
Giriş ve Yöntem	8
Bölüm 1 — 1970-1990: Tarım ve Sanayi Dönemi	9
1.1. Genel Çerçeve	9
1.2. Dönemin Özet Göstergeleri	9
Tablodaki Verilere Göre: 1970-1990 Döneminde Isparta'nın Sosyoekonomik Gelişmişlik Konumu (Erken SEGE Yaklaşımı)	9
Bölüm 2 — 1990-2000: Eğitim ve Hizmet Sektörü Dönemi	10
2.1. Genel Çerçeve	10
1990-2000 Dönemi Isparta'sının Yatırım Özeti	10
2.2. 1990-2000 Dönemin Özet Göstergeleri	10
Tablo Analizi ve Öne Çıkan Değişimler	10
Bölüm 3 — 2000-2010: 5084 Sayılı Kanun ve OSB Dönemi	12
3.1. Genel Çerçeve	12
3.2. Isparta 2004 Yılında Neden Teşvik Kapsamına Alınamadı?	12
Teşvik Alan İller ve Isparta'nın Gelir Karşılaştırması	13
3.3. Sorgu: 13 İlin SEGE Kriterleri Isparta'dan Kötü müydü?	13
3.4. Asıl Politika Sorunu: İl Ortalamasının Maskeleydiği İlçe Eşitsizliği	14
3.5. Karşılaştırmalı Örnek İller (2004 KÖY Kapsamı) ve Isparta	14
3.6. OSB Gelişimi ve 2004 Dışlanmasının Sosyoekonomik Yansımaları (2000-2010)	14
1. Demografi (2004-2010): Nitelikli Beşerî Sermayenin Dışa Göçü	14
2. Sanayi: OSB'de Duraklama ve Yatırım Kaçışı	15
3. Tarım: Desteksiz Kalan Gül ve Hayvancılık	15
4. Isparta'nın SEGE Göstergelerine Göre Sıralama Değişimi (2003-2010)	15
Yapı (2000-2010): Ertelenen Yatırımlar ve Lojistik Kopukluk	15
2000-2010 Yılları Arası Temel Ekonomik Göstergeler	16
Tablonun Değerlendirilmesi	16
2000-2010: Kaybedilen On Yılın Anatomisi	16
Bölüm 4 — 2010-2025: 2012/3305 Sayılı Karar ve Bölgesel Teşvik Dönemi	18
4.1. 2012 Yatırım Teşvik Sistemi ve Bölge Sınıflandırması	18
4.2. 2010-2025 Dönemi: Bölgesel ve Stratejik Teşviklerde Isparta Analizi	18
4.3. SEGE Verileriyle 15 Yıllık İlçe İlçe Isparta'nın Gelişim Rotası (2010-2025)	18

Tablo Yorumu: SEGE 2017-2022 Isparta İlçe Performans Değerlendirmesi.....	19
4.4. Isparta İli Sanayi Elektrik Tüketimi (2017-2025).....	19
4.5. Sanayi Elektrik Tüketimi ve Gelişmişlik Kriterleri İlişkisi.....	20
4.5.1. Sanayi Elektrik Tüketimindeki Gerileme ve Üretim Darboğazı.....	20
4.5.2. Teşvik Haritasının Güncellenmesi: 3. ve 4. Alt Bölge İhtiyacı.....	20
4.5.3. İlçeler Ağırlıklı Sanayi Hamlesi ve Beklenen Dönüşüm.....	20
Bölüm 5 — 2025: 9903 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ve 3. Bölgeye Geçiş.....	20
5.1. Yeni Sistemin Genel Çerçevesi.....	20
Bir Alt Kademeye Düşüşün Temel Nedenleri.....	21
5.2. Isparta'nın Yeni Konumu: 2. Bölgeden 3. Bölgeye.....	21
5.3. Isparta'nın 3. Bölgeye Geçiş: Riskler ve Fırsatlar.....	22
5.4. İlçelere Göre 3. Bölge ve 4. Alt Bölge Destekleri.....	22
3. Bölge Teşviklerinin 6 İlçeye Sağlayacağı Ekonomik Katkılar.....	22
Merkez ve 3. Bölge İlçelerinde Geçerli Teşvik Destekleri.....	23
4. Alt Bölge (Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Yenişarbademli).....	23
5.5. 2025 Yılı Teşviklerine Göre Isparta İçin Öncelikli Yatırımlar.....	24
1. Mantar Kompostu Üretim Tesisi.....	24
2. Gül ve Tıbbi-Aromatik Bitkilerden Katma Değerli Kozmetik Ürünler Üretimi.....	24
3. Meyve ve Meyve Atıklarından Katma Değerli Ürünler (Toz, Granül, Pektin, Selüloz vb.).....	24
4. Geriatri Turizmi (Yaşlı Bakım ve Sağlık Turizmi) Merkezi.....	24
Bölüm 6 — Geciken Desteğin Maliyeti: Isparta Nerede Olabilirdi?.....	26
6.1. Isparta'nın Kaçırıldığı Üç Kritik Dönem.....	26
I — 1976-2004: Erken Sanayileşme Dönemi.....	26
II — 2004-2012: 5084 Sayılı Kanun Dönemi.....	26
III — 2012-2025: 2. Bölge Düşük Yoğunluklu Teşvik Dönemi.....	26
6.2. Zincirleme Etki: Nüfus, Üniversite ve Sanayi Tabanı.....	26
6.3. 2026'ya Alternatif Bir Bakış.....	26
Sonuç ve Politika Önerileri.....	28
A. Genel Değerlendirme.....	28
B. Isparta Neyi, Ne Zaman Kaybetti? Teşvik Gecikmesinin Rakamsal Fotoğrafı.....	28
C. TÜİK 2024 Verileriyle Güncel Durum: Isparta ve Komşu İller.....	28
D. Yasal Çerçevenin Kritiği: SEGE Kriterlerinin Objektiflik Sorunu.....	29
E. Politika Önerileri.....	29
1. Ölçüm ve Şeffaflık Reformu.....	29
2. Kurumsal Takip ve Lobi Mekanizması.....	29
3. Telafi Edici Sektörel Politikalar.....	29
4. Beşerî Sermaye ve Nüfus Tutundurma.....	30
5. Veri Temelli Savunuculuk ve İzleme.....	30
Kaynakça.....	31

Giriş ve Yöntem

Isparta, Cumhuriyet döneminden bugüne, ülke genelinde uygulanan bölgesel yatırım teşvik sistemlerinin neredeyse tamamında ya kapsam dışında kalmış ya da düşük yoğunluklu teşvik kademelerinde konumlandırılmıştır. Bu durum, ilk bakışta bir "ihmal" veya "haksızlık" anlatısıyla açıklanmaya elverişli görünse de meselenin arka planı incelendiğinde tablo daha karmaşık bir hâl almaktadır: Isparta, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamalarında (SEGE) tarihsel olarak orta-üst dilimde yer alan bir il olmuştur; tam da bu nedenle en yoğun teşvik paketlerinin hedef kitlesi dışında bırakılmıştır.

Bu raporun amacı, Isparta ilinin 1970-2025 döneminde sosyo-ekonomik gelişmişlik seyrini, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (önceki adıyla Devlet Planlama Teşkilatı / Kalkınma Bakanlığı) tarafından üretilen SEGE kriterleri ile yatırım teşvik mevzuatındaki bölge sınıflandırmalarını esas alarak incelemek; üç ayrı teşvik rejimini (2004, 2012, 2025) kanıta dayalı biçimde karşılaştırmak, Isparta'nın her birindeki konumunu nesnel ölçütlerle açıklamak ve son olarak, ilin erken dönemde kademeli teşvik desteği almış olması hâlinde 2026 itibarıyla nasıl bir sosyo-ekonomik konumda olabileceğine dair bir karşı olgusal çerçeve sunmaktır.

Dönemlendirme şu şekildedir:

- (1) 1970-1990 Tarım ve Sanayi dönemi,
- (2) 1990-2000 Eğitim ve Hizmet sektörünün öne çıktığı dönem,
- (3) 2000-2010 Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve bölgesel teşviklerin kurumsallaştığı dönem — 5084 sayılı Kanun,
- (4) 2010-2025 Bölgesel ve Stratejik teşvik sistemlerinin uygulandığı dönem — 2012/3305 sayılı Karar ve 9903 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı.

Bu dönemler, her bölüm ilgili tablo ve karşılaştırmalı verilerle desteklenmiştir.

Bölüm 1 — 1970-1990: Tarım ve Sanayi Dönemi

1.1. Genel Çerçeve

Cumhuriyet döneminin planlı kalkınma sürecinde Isparta, 1960'lı yıllardan itibaren gül yağı, halıcılık ve meyvecilik, dericilik gibi geleneksel tarımsal üretim kollarıyla; 1970'lerden itibaren ise kısmi sanayileşme atılımlarıyla öne çıkan bir il konumundaydı. Bu dönemde ilin ekonomik yapısı ağırlıklı olarak tarım ve tarıma dayalı sanayi (gülyağı, halı, meyve suyu, süt ürünleri) etrafında şekillenmiştir.

Bu dönemde Isparta, geleneksel tarım (gül, elma, kiraz vb.) ve küçük ölçekli sanayi (dokuma, gülyağı, kundura, tabaklık) ile karakterizedir. SEGE'nin erken çalışmalarında (1969-1980'ler) Isparta orta-alt sıralarda yer alır; kişi başına gelir ve altyapı sınırlıdır. Sanayi, 1920'lerdeki ilk fabrikalardan (Isparta İplik Fabrikası 1924, Gülyağı 1935) sonra 1970'lerden itibaren ivme kazanır.

"Fabrika Yapan Fabrikalar" vizyonu çerçevesinde planlanan Kuleönü Şeker Fabrikası gibi (gerçekleşmeyen) ³projeler, ilin 1970'ler sanayi koridorunun somut örnekleridir. Ancak dönem sonunda Isparta, kalkınma öncelik sıralamasında sürekli "orta gelişmiş" bandında kalmış; birinci veya ikinci derece Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kapsamına alınmamıştır.

1970-1990 yılları arası, Isparta ekonomisinin geleneksel tarım ağırlıklı yapıdan tarıma dayalı sanayileşmeye geçiş yaptığı **erken dönüşüm evresidir**. Bu dönemde ilin iktisadi haritası; henüz Organize Sanayi Bölgesi (OSB) altyapısının kurulmadığı, üretimin çoğunlukla küçük ölçekli atölyeler ve tarımsal kooperatifler üzerinden yürütüldüğü bir yapı sunar.

1.2. Dönemin Özet Göstergeleri

Gösterge	1970	1980	1990
Baskın sektör	Tarım / geleneksel el sanatları	Tarım + kısmi sanayi	Tarım + sanayi (gülyağı, halı, gıda)
Kalkınmada öncelikli yöre statüsü	Kapsam dışı	Kapsam dışı	Kapsam dışı
Planlama çerçevesi	1. Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP)	3. Beş Yıllık Kalkınma Planları BYKP	6. Beş Yıllık Kalkınma Planları BYKP
Öne çıkan yatırım	—	Kuleönü Şeker Fab. girişimi	Gülyağı/halı sanayii yaygınlaşması

Kaynak: DPT Beş Yıllık Kalkınma Planları (1963-1990); Böcüzâde S. S., Isparta Tarihi; Fikir Isparta arşiv notları.

Tablodaki Verilere Göre: 1970-1990 Döneminde Isparta'nın Sosyoekonomik Gelişmişlik Konumu (Erken SEGE Yaklaşımı)

Isparta'nın 1970-1990 yılları arasında yer aldığı "3. ve 4. gelişmişlik kademesi" (orta düzey ve orta-alt düzey); temel altyapı, hizmet sektörü ve kentleşme alanında eşikleri aşan ancak sanayileşme ile nitelikli iş gücü birikimi bakımından üst kademelerin gerisinde kalan illeri tanımlamaktadır. Bu durum, Isparta'nın söz konusu dönemde Türkiye ölçeğinde "gelişmekte olan, dönüşüm sürecindeki ve orta düzey sosyoekonomik yapıya sahip iller" arasında konumlandığını doğrulamaktadır.

Bu dönemde Isparta; güçlü tarımsal üretim altyapısı, üniversite öncesi eğitim kapasitesi, kamu yatırımları ve küçük ölçekli sanayi yapısıyla belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmış; ancak büyük sanayi merkezleriyle kıyaslandığında sanayileşme, dış ticaret ve sermaye birikimi açısından sınırlı kalmıştır.

Bölüm 2 — 1990-2000: Eğitim ve Hizmet Sektörü Dönemi

2.1. Genel Çerçeve

1990'lı yıllar, Isparta'da Süleyman Demirel Üniversitesi'nin (SDÜ) kurumsallaşması ve kampüs yatırımlarının tamamlanmasıyla eğitim sektörünün ekonomik ve demografik ağırlığının belirgin biçimde arttığı bir dönem olmuştur. 3837 sayılı Kanun ile üniversitenin yapılanması ve 1984-1988 Çünür kampüsü inşa süreci, bu dönüşümün altyapısal temelini oluşturmuştur.

Üniversite ve Hizmet Sektörü Eksen: Süleyman Demirel Üniversitesi'nin (1992) kurulması, Isparta'nın bölgesel rolünü yeniden tanımlayarak kentin eğitim, sağlık ve turizm odaklı bir hizmet merkezine dönüşmesini sağlamıştır. Bu dönemde sağlanan kamu teşvikleri ve özel sektör yatırımları; SDÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nin hizmete girmesi, Gül Küçük Sanayi Sitesi ile Yalvaç ve Eğirdir Meslek Yüksekokulları bünyesindeki uygulama alanlarının geliştirilmesi ve Aksu/Eğirdir bölgesindeki eko-turizm altyapısı gibi stratejik projelere yönlendirilmiştir. Eş zamanlı olarak başlayan Ar-Ge ve genç girişimcilik destekleri sayesinde şehir, çevre illerden yoğun öğrenci ve hasta akını çekerek bölgesel bir cazibe merkezi hâline gelmiştir.

1990-2000 Dönemi Isparta'sının Yatırım Özeti

- **Eğitim ve Kampüs Altyapısı:** Süleyman Demirel Üniversitesi'nin kurulmasıyla fakülteler, öğrenci yurtları, meslek yüksekokulları ve teknoloji geliştirme odaklı fiziki alanlara ciddi kamu kaynağı aktarıldı.
- **Sağlık Hizmetleri ve Bölgesel Çekim:** SDÜ Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile tıp/diş hekimliği fakültelerinin altyapı yatırımları tamamlandı. Böylece Isparta, Burdur ve Afyonkarahisar gibi çevre illere de nitelikli sağlık hizmeti sunan bir bölge hastanesi konumuna yükseldi.
- **Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi (KOBİ) Destekleri:** Tekstil, halıcılık, gül ürünleri işleme ve gıda imalatı gibi geleneksel alanlar; sanayi siteleri ve küçük ölçekli imalat tesislerine verilen teşviklerle desteklendi.
- **Hizmet Sektörü ve Öğrenci Ekonomisi:** Kentte öğrencilerin ve akademisyenlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik konaklama, yeme-içme, ulaşım ve perakende sektör yatırımları hız kazandı.
- **Girişimcilik ve Ar-Ge:** Üniversite-sanayi iş birliğinin ilk adımları atılarak genç girişimcilere, laboratuvar altyapılarına ve bölgesel ürün odaklı (gül, elma, mermer) Ar-Ge projelerine destek sağlandı.

Bu dönemde hizmet sektörü (eğitim, sağlık, ticaret) istihdam içindeki payını artırırken, sanayi sektörünün büyüme hızı görece yavaşlamış, il ekonomisi kısmen "üniversite kenti" ekonomisine evrilmeye başlamıştır.

2.2. 1990-2000 Dönemin Özet Göstergeleri

Gösterge	1990	1995	2000
Baskın sektör	Tarım + sanayi	Eğitim + hizmet + tarım	Eğitim + hizmet ağırlıklı
SDÜ öğrenci sayısı (yaklaşık)	Kuruluş aşaması	Artış eğilimi	Kurumsallaşma tamam
Kalkınmada öncelikli yöre statüsü	Kapsam dışı	Kapsam dışı	Kapsam dışı
SEGE / DPT sıralaması eğilimi	Orta-üst	Orta-üst	Orta-üst (stabil)

Kaynak: 3837 sayılı Kanun; DPT SEGE 1996 ve 2003 çalışmaları; SDÜ kurumsal tarihçe kayıtları.

Tablo Analizi ve Öne Çıkan Değişimler

Sektörel Dönüşüm: 1990'da tarım ve geleneksel sanayinin baskın olduğu iktisadi yapı; SDÜ'nün öğrenci ve akademik kadro artışına paralel olarak yerini ticaret, barınma, gıda ve sosyo-kültürel hizmetler sektörüne bırakmıştır.

Kurumsallaşma ve Kentleşme: 1990'ların ortalarından itibaren üniversite öğrenci sayısındaki hızlı artış, kentin nüfus yapısını gençleştirmiş ve yerel ekonomide doğrudan tüketim odaklı bir canlılık yaratmıştır.

Gelişmişlik Seviyesi: Bu dönemde Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kapsamı dışında kalan Isparta; DPT'nin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasında (SEGE) Türkiye genelindeki orta-üst gelişmişlik konumunu ve istikrarını bu yeni hizmet odaklı yapıyla korumuştur.

Sonuç: Bu dönemin ana dinamiği; toprağa ve küçük sanayiye dayalı büyüme modelinin, **üniversite ekonomisi ve hizmet sektörüyle** desteklenerek kentsel dönüşümün tamamlanmasıdır. Bu dönemde Isparta'nın "**eğitim şehri**" kimliğinin temelleri atılmıştır.

Bölüm 3 — 2000-2010: 5084 Sayılı Kanun ve OSB Dönemi

3.1. Genel Çerçeve

2000'li yıllar, Türkiye'de bölgesel teşvik politikalarının yeniden yapılandırıldığı ve Organize Sanayi Bölgelerinin (OSB) yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Isparta için en kritik kırılma noktalarından biri, 2004 yılında 5084 sayılı "Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kapsamında Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) listesinin 49 il ve 2 ilçeye genişletilmesidir.

16 Şubat 2004 tarih ve 25365 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 5084 sayılı Kanun, vergi ve sigorta primi teşvikleri ile enerji desteğinin uygulanacağı illeri belirlerken tek bir nicel ölçüt kullanmıştır:

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 2001 yılı için hesapladığı kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın (GSYİH) 1.500 ABD Doları veya altında olması. Bu ölçüte göre kapsama giren 36 il arasında Adıyaman, Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Batman, Bartın, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Çankırı, Diyarbakır, Düzce, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kırşehir, Malatya, Mardin, Muş, Ordu, Osmaniye, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Uşak, Van ve Yozgat yer almıştır. Isparta bu listede değildir; çünkü ilin 2001 yılı kişi başına GSYİH'si bu eşğin üzerindedir.

5084 sayılı Kanunda 5350 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, kapsam 2007 Mayıs ayına ilişkin uygulamadan itibaren genişletilmiştir. Bu kez ölçüt kişi başı gelir değil, DPT Müsteşarlığı'nın 2003 yılı için yayımladığı SEGE-2003 sonucunda endeks değeri eksi (negatif) çıkan illerdir. Bu ikinci dalgayla Kastamonu, Niğde, Kahramanmaraş, Çorum, Artvin, Kütahya, Trabzon, Rize, Elâzığ, Kilis, Tunceli ve benzeri iller ile Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri kapsama dahil edilmiş; toplamda kanun kapsamındaki il sayısı 49'a ulaşmıştır.

Ada ekonomilerinin özel yapısı ve lojistik/coğrafi kısıtları nedeniyle Çanakkale iline bağlı Gökçeada ve Bozcaada ilçeleri, bağlı bulundukları il kapsama girmediği hâlde istisna tutularak bu Kanun'un teşvik kapsamına dahil edilmiştir. Lobi gücü güçlü 13 il ve 2 ilçe, kişi başı gelir 1.500 doların üstünde olmasına rağmen Kalkınmada Öncelikli Yörelere programına dahil edilmişken, Isparta dahil edilmemiştir.

3.2. Isparta 2004 Yılında Neden Teşvik Kapsamına Alınmadı?

1968'de sınırlı sayıda ilde başlayan Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) uygulaması, 1990'lı yıllardan itibaren kademeli olarak genişletilmiş ve nihayetinde 2004'te 49 ile ulaşmıştır. Bu 49 il arasında Isparta'ya coğrafi ve sosyo-ekonomik profil olarak yakın örnekler de bulunmaktadır: örneğin Kastamonu, Çorum, Sivas, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde gibi iller, dönemin SEGE sıralamalarında Isparta'ya yakın veya daha iyi sırada yer almalarına rağmen KÖY kapsamına alınarak 5 yıl gelir ve kurumlar vergisi istisnası, sigorta primi işveren payı desteği ve bedelsiz yatırım yeri tahsis gibi ayrıcalıklardan yararlanmıştır.

Isparta ise 49 illik bu listenin dışında kalmıştır. Bu durum, dönemin SEGE 2003 sıralamasında Isparta'nın 26 Düzey-2 bölgesi arasında 4. sırada yer alan görece gelişmiş bir bölge (TR61 — Antalya-Isparta-Burdur) içinde konumlanmasıyla açıklanabilse de il bazında bakıldığında sanayi tabanının Antalya'nın turizm ve hizmet ağırlıklı ekonomisi ile aynı bölge istatistikinde "gölgelenmesi" sorununu da gündeme getirmiştir.

Teşvik Alan İller ve Isparta'nın Gelir Karşılaştırması

Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi'nin hazırladığı karşılaştırmalı rapora göre; teşvik kapsamına alınan 13 ilin tamamına yakınının kişi başına düşen milli geliri Isparta'nın oldukça üzerindeydi. Teşvikten yararlanan illerdeki kişi başına milli gelir tablosu şöyle şekillenmişti:

- **En yüksek gelirli iller:** Artvin (\$2.137), Nevşehir (\$2.117), Karaman (\$2.012), Rize (\$1.897) ve Kilis (\$1.817)
- **Orta sıradaki iller:** Kütahya (\$1.805), Niğde ve Kastamonu (\$1.781), Elazığ (\$1.704) ve Çorum (\$1.654)
- **En düşük gelirli iller:** Kahramanmaraş ve Tunceli (\$1.584), Trabzon (\$1.506)

O dönemde kişi başına düşen milli geliri **1.510 dolar** olan Isparta, teşvik kapsamındaki 13 il arasında yalnızca Trabzon'un önünde yer alabiliyordu — yani listedeki diğer 12 ilin tamamından daha düşük bir gelir düzeyine sahip olmasına rağmen teşvik paketine dahil edilmedi.

1955'te kurulan Karadeniz Teknik Üniversitesi'ne sahip Trabzon ile 1992'de kurulan Süleyman Demirel Üniversitesi'ne sahip Isparta, 2000'li yıllarda bölgelerinin önde gelen sağlık ve eğitim merkezleri konumundaydı. SEGE verileri incelendiğinde, her iki ilin internet kullanımı, sağlık harcamaları ve kişi başına düşen gelir bakımından birbirine son derece yakın bir profil çizdiği görülmektedir. Buna rağmen, Isparta'dan belirgin şekilde daha yüksek gelire sahip iller dahi Kalkınmada Öncelikli Yörelere arasına dâhil edilirken Isparta saf dışı bırakıldı.

Sonuç olarak, Isparta'nın 2004 teşviklerinin dışında tutulması, kararın yalnızca ekonomik veriler veya nesnel teknik kriterlerle açıklanamayacağını net bir şekilde ortaya koymaktadır. İlin bu imkândan mahrum kalmasının temel sebeplerinden biri; Isparta'nın Ankara nezdinde bölgesel çıkarlarını kararlılıkla savunacak güçlü bir siyasi lobiden ve bürokratik nüfuzdan yoksun kalmış olmasıdır (Kaynak: Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi, Isparta Gündem Gazetesi, 10 Ocak 2004, Sayı 1407).

3.3. Sorgu: 13 İlin SEGE Kriterleri Isparta'dan Kötü müydü?

Bu sorunun yanıtı, karşılaştırmalı SEGE verileriyle nettir: evet, 2003 SEGE sıralamasında kapsama giren illerin endeks değeri gerçekten negatifti; Isparta'nın endeks değeri ise aynı dönemde pozitif. Bu tespit, sonraki SEGE dönemlerinde de tutarlılık göstermektedir:

SEGE Dönemi	Isparta Sırası / Endeksi	Genel Durum
SEGE 2003	Pozitif endeks değeri	5084 kapsamındaki 13 il negatif endeksli; Isparta kapsam dışı bırakıldı
SEGE 2011	TR61 bölgesi (Antalya-Isparta-Burdur) Düzey-2'de 4. sırada	Isparta il genelinde üst-orta dilimde
SEGE 2017	Üst-orta dilim, pozitif endeks	2012/3305 sistemi ile 2. bölgede sınıflandırıldı
SEGE 2025	0,420 endeks değeri, 81 il arasında 25. sıra	TR61 bölgesi Düzey-2'de yine 4. sırada / 1. Kademe

Akademik karşılaştırmalı çalışmalarda da benzer bir tablo görülmektedir: farklı yıllara ait genel sosyo-ekonomik sıralamalarda İstanbul, İzmir ve Ankara dışında ilk 10 sırada düzenli olarak Muğla, Eskişehir, Yalova, Edirne, Aydın, Kocaeli ve Isparta illeri yer almaktadır. Bu durum, Isparta'nın 2004-2005 döneminde 5084 sayılı

Kanun kapsamı dışında bırakılmasının, ölçütler açısından "haksız bir dışlanma" değil, ilin görece yüksek sosyo-ekonomik konumunun beklenen bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Ancak;

3.4. Asıl Politika Sorunu: İl Ortalamasının Maskeleyiği İlçe Eşitsizliği

Isparta'nın il geneli itibarıyla "gelişmiş" sınıfında yer alması, ilin tamamının homojen biçimde geliştiği anlamına gelmemektedir. SEGE metodolojisinin il bazında hesaplanması, Şarkikaraağaç, Sütçüler, Yenişarbademli, Senirkent, Atabey ve Gelendost gibi kırsal/dağlık ilçelerdeki yapısal geri kalmışlığı il ortalamasının içinde eritmektedir. Nitekim 2025 teşvik reformunda bu ilçelerin ayrıca "alt bölge desteği" kapsamına alınmış olması (bkz. Bölüm4.3 ve Bölüm5), bu yapısal iç eşitsizliğin fiilen kabul edildiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla 2004-2012 döneminde kaçırılan fırsat, il genelinde değil, esas olarak bu geri kalmış ilçelerde somutlaşmaktadır.

3.5. Karşılaştırmalı Örnek İller (2004 KÖY Kapsamı) ve Isparta

2004 yılında 5084 sayılı Kanun ile belirlenen Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamına alınan iller ile benzer ekonomik göstergelere (kişi başına gelir, sanayileşme düzeyi, ihracat kapasitesi) sahip olduğu hâlde bu kapsam dışında bırakılan Isparta karşılaştırılmakta; böylece kapsam belirleme kriterlerinin objektifliği kanaatimizce sorgulanmaktadır.

İl	2004 KÖY Kapsamı	Sağlanan Ana Teşvik Araçları	Isparta ile Karşılaştırma Notu
Kastamonu	Kapsamda (49 il)	Gelir/kurumlar vergisi istisnası, SGK işveren payı desteği, bedelsiz arsa	Dönemin SEGE sıralamasında Isparta'ya yakın gelişmişlikteki 49 il
Çorum	Kapsamda (49 il)	Aynı teşvik paketi	Sanayi tabanı benzer ölçekte; teşvikle ivme kazanmıştır
Kırşehir / Nevşehir / Niğde	Kapsamda (49 il)	Aynı teşvik paketi	İç Anadolu illeri, Isparta'dan farklı ama karşılaştırılabilir sosyo-ekonomik profil
Isparta	Kapsam dışı	—	TR61 bölgesinde (Antalya-Isparta-Burdur) sınıflandığı için il bazlı teşvikten dışlanmıştır

Kaynak: 5084 sayılı Kanun (2004); DPT/Kalkınma Bakanlığı KÖY listeleri; SEGE 2003 il ve bölge sıralaması araştırması.

3.6. OSB Gelişimi ve 2004 Dışlanmasının Sosyoekonomik Yansımaları (2000-2010)

Bu dönemde Isparta Organize Sanayi Bölgesi'nin altyapı yatırımları tamamlanmış, ilin sanayi üretimi büyük ölçüde OSB'ye taşınmıştır. Ancak KÖY kapsamı dışında kalmanın getirdiği teşvik dezavantajı, komşu illerle rekabet gücünü sınırlandırmış; ilin OSB doluluk oranı ve yeni yatırım çekme hızı, 49 il listesindeki emsal illere kıyasla daha yavaş seyretmiştir.

1. Demografi (2004-2010): Nitelikli Beşerî Sermayenin Dışa Göçü Yetişmiş Nüfusun Dışa Göçü

SEGE kriteri: genç nüfus oranı, üniversite mezunu istihdamı, net göç hızı. 2000'de SDÜ'nün etkisiyle 15-34 yaş nüfus oranı %34'e ulaşan Isparta, 2004 sonrası teşviksiz kalınca beyin göçünün tam ortasında kaldı.

- 2004-2010 arası 25-34 yaş grubunda net göç hızı-%12,6 (TÜİK, 2011). Mezun mühendis, hekim ve vb. gruplar Antalya, İzmir ve İstanbul'a yöneldi.
- Üniversite-sanayi iş birliği projeleri 2005'te 18 iken, 2010'da 7'ye düştü (SDÜ Teknokent Raporu, 2011).

Sonuç: SEGE'nin "beşerî sermaye" alt endeksinde Isparta, 2003'te 28. sıradayken 2010'da 34. sıraya geriledi (DPT, 2011).

2. Sanayi: Somut Verilerle OSB'de Duraklama ve Yatırım Kaçışı

SEGE kriteri: sanayi tesisi sayısı, ihracat/ithalat oranı, kişi başına elektrik tüketimi. Isparta OSB, 2000'de 72 fabrika ile üretimdeydi. Ancak 49 il teşvikinin dışında kalmanın getirdiği vergi muafiyeti, SGK prim desteği ve ucuz enerji avantajlarından yoksun kalınca:

- 2005-2010 arasında OSB'ye yeni yatırım başvurusu %62 azaldı (Isparta TSO, 2011). Yatırımcılar, aynı bölgedeki Burdur ve Afyon gibi öncelikli illere kaydı.
- İhracat 2004'te 78 milyon dolar iken, 2010'da ancak 92 milyon dolara ulaşabildi (bölgesel rakipler en az iki kat artış gösterdi).
- Elektrik tüketimi (sanayi üretiminin vekil göstergesi) 2000-2010 arasında yalnızca %8 artarken, Türkiye ortalaması %34 oldu (TEİAŞ, 2011).

Sonuç: SEGE sanayi sıralaması 2003'te 26. iken 2010'da 33.'e düştü.

3. Tarım: Desteksiz Kalan Gül ve Hayvancılık

SEGE kriteri: tarımsal üretim değeri, makineleşme oranı, sulanan alan varlığı. Isparta'nın sembolü gülcülük ve hayvancılık, 2004 sonrası öncelikli illere verilen fark ödemesi, mazot desteği ve yem kredisi gibi araçlardan yararlanamadı.

- Gül üretimi 2004'te 24.000 ton iken 2010'da 18.500 tona geriledi. Üretici maliyetleri %28 arttı (Gülbirlik, 2012).
- Sulu tarım alanları 2000-2010 arasında yalnızca %5 genişlerken, komşu öncelikli illerde bu oran %22 oldu (DSİ, 2011).
- Tarımsal makine parkı (traktör/biçerdöver) yenileme hızı, öncelikli illerin yarısı seviyesinde kaldı.

Sonuç: SEGE tarım endeksinde Isparta, 2003'te 19. sıradan 2010'da 27. sıraya geriledi.

4. Isparta'nın SEGE Göstergelerine Göre Sıralama Değişimi (2003-2010)

2003-2010 döneminde Isparta'nın mutlak anlamda gerilemesinden ziyade, diğer illerin daha hızlı gelişmesi nedeniyle görece rekabet gücünü kaybettiği dönemdir. Özellikle sanayi yatırımlarındaki yavaşlama, altyapı eksiklikleri ve tarımsal katma değer sınırlı artışı, ilin gelişmişlik sıralamasındaki düşüşün temel nedenleri arasında değerlendirilmektedir.

SEGE Göstergesi	2003 Sırası	2010 Sırası	Değişim (Basamak)
Demografi (Beşerî Sermaye)	28	34	▼ -6
Sanayi	26	33	▼ -7
Tarım	19	27	▼ -8
Altyapı	30	38	▼ -8
Genel SEGE Sıralaması	31	37	▼ -6

Kaynak: DPT, SEGE 2003; Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB), SEGE 2011 (2010 verileri).

Yapı (2000-2010): Ertelenen Yatırımlar ve Lojistik Kopukluk

SEGE kriteri: karayolu/demiryolu yoğunluğu, haberleşme altyapısı, atık su arıtma oranı. 49 il dışında olmak, altyapı yatırımlarında kamu kaynaklarından daha az pay almak anlamına geliyordu.

- Isparta-Burdur-Antalya demiryolu projesi, 2005'teki fizibilite çalışmasına rağmen kaynaklar öncelikli illere aktarıldığı için 2015'e kadar ertelendi (Ulaştırma Bakanlığı, 2010).
- Karayolu yatırımları: 2000-2010 arasında il sınırları içinde yapılan bölünmüş yol uzunluğu yalnızca 12 km arttı (Karayolları, 2011).
- İlçeler arası ulaşım ağları iyileştirilemedi; bu da tarım ürünlerinin pazara ulaşım maliyetini %15 yükseltti.

Sonuç: 2003-2010 yılları arasında Isparta, SEGE altyapı endeksinde 8 basamak birden kan kaybetmiştir (30. sıradan 38.'e düşmüş Kalkınmada Öncelikli İller arasına dahil edilmemiştir).

2000-2010 Yılları Arası Temel Ekonomik Göstergeler

Bu dönem; Isparta'nın teşvik dışı kalmanın getirdiği sanayi yatırım dezavantajını, güçlü olduğu tarım-soğuk hava depoculuğu, mermer madenciliği ve üniversite odaklı hizmet sektörü ile aşmaya çalıştığı bir geçiş dönemidir. Bu dönemde öncelikli illerde OSB'deki ortalama fabrika artışı %40'tır.

Gösterge	2000	2004	2010	Türkiye Ort. / Benzer İller (2010)
OSB'deki Fabrika Sayısı	68	72	74	Öncelikli illerde ort. artış: %40
İhracat (Milyon ABD Doları)	62	78	92	215
Sanayi Elektrik Tüketimi (GWh)	142	148	153	187
Gül Üretimi (Ton)	22.500	24.000	18.500	—
Net Göç Hızı (%)	-3,2	-5,1	-12,6	-2,8
Bölünmüş Yol Uzunluğu (km)	42	48	54	94

Kaynak: TÜİK, TEİAŞ, KGM, Isparta TSO, Gülbirlik, Karayolları Genel Müdürlüğü (2011).

Tablonun Değerlendirilmesi

Isparta yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi:2000-2010 döneminde Isparta ekonomisinin temel göstergelerinde sınırlı bir büyüme sergilediğini, ancak Türkiye ortalaması ve benzer gelişme potansiyeline sahip illerin gerisinde kaldığını göstermektedir. OSB'deki fabrika sayısı on yıllık dönemde yalnızca 68'den 74'e yükselmiş, sanayi üretim kapasitesindeki artış beklenen düzeye ulaşamamıştır. İhracat 62 milyon dolardan 92 milyon dolara yükselmesine rağmen, benzer nüfus ve ekonomik yapıya sahip illerin yaklaşık 215 milyon dolarlık ihracat seviyesinin oldukça altında kalmıştır.

Sanayi elektrik tüketimindeki sınırlı artış, üretim hacminin yeterince genişlemediğine işaret ederken, gül üretiminde 2004 sonrasında yaşanan düşüş tarımsal üretimdeki kırılganlığı ortaya koymaktadır. En dikkat çekici göstergelerden biri ise net göç hızıdır: 2000 yılında binde -3,2 olan net göç hızı, 2010 yılında binde -12,6'ya gerileyerek ilin özellikle genç ve nitelikli nüfus kaybetmeye başladığını göstermektedir.

Altyapı yatırımlarında bölünmüş yol uzunluğu artmış olmakla birlikte, 54 kilometrelik yol ağı benzer illerin yaklaşık 94 kilometrelik ortalamasının gerisinde kalmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, 2000-2010 dönemi Isparta açısından ekonomik göstergelerde büyümenin devam ettiği ancak ivmesinin düşük kaldığı, sanayileşme, ihracat, ulaşım altyapısı ve istihdam bakımından Türkiye ortalamasına ulaşamadığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Bu tablo, sonraki yıllarda ilin SEGE sıralamasında yaşadığı gerilemenin de ekonomik altyapısını açıklayan önemli göstergelerden biridir.

2000-2010: Kaybedilen On Yılın Anatomisi

2000-2010, Isparta için "2004 teşvik şemsiyesinin dışında kalmak" ile "kendi dinamikleriyle ayakta kalma çabası" arasında geçen bir on yıl oldu. 2004'teki 49 il dışı kararı, SEGE'nin dört temel kriterinde de sıralama kaybına yol açtı. En vurucu sonuçlar tarım ve altyapıda yaşanırken, sanayideki yatırım kaçıışı ve demografideki beyin göçü, ilin uzun vadeli rekabet gücünü kalıcı olarak zedeledi.

Bu dönem Isparta'ya şunu net bir şekilde öğretti: SEGE statik bir gösterge değildir ve "iyi durumda görünmenin" bedeli ağır olabilir. Teşvik politikalarından hakkaniyetle yararlanabilmek için sadece mevcut gelişmişlik düzeyine değil, gelecekteki potansiyel kırılganlıklara da odaklanılmalıdır.

Sonuç: Isparta'da 2000-2010 döneminde, var olan OSB'ye rağmen yaşanan hak edilmemiş dışlanmışlık, kentin sanayileşmesini frenleyen ana etken olmuştur.

Bölüm 4 — 2010-2025 Dönemi: 2012/3305 Sayılı Karar ve Bölgesel Teşvik

2012 öncesinde sektör ve bölge bazlı farklılaşmanın belirgin olmadığı basit bir teşvik sistemi uygulanıyordu. Ekonomik dengesizliklerin devam etmesi daha kapsamlı bir sisteme ihtiyaç duyulduğunu gösterdi. 2012 sonrasında SEGE kriterlerine dayalı Bölgesel Teşvik Sistemi başlatıldı; Türkiye altı bölgeye ayrılarak gelişmişlik düzeyine göre teşvikler düzenlendi, stratejik yatırımlar ve öncelikli sektörler tanımlanarak katma değerli üretim hedeflendi. 2016'da Proje Bazlı Teşvik Sistemi getirilerek stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara özel destekler sunulmaya başlandı. 2021'de Yeşil Mutabakat Eylem Planı kapsamında çevre dostu ve yenilenebilir enerji yatırımları teşvik kapsamına dahil edildi.

4.1. 2012 Yatırım Teşvik Sistemi ve Bölge Sınıflandırması

15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren ve 13 yıl boyunca uygulanan yeni yatırım teşvik sistemi, illeri gelişmişlik düzeyine göre 6 bölgeye ayırmıştır. Bu sınıflandırmada **Isparta**, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Çanakkale, Denizli, Edirne, Karabük, Kayseri, Kırklareli, Konya, Manisa, Sakarya ve Yalova ile birlikte **2. Bölge**'de; Burdur ise Adana, Düzce, Gaziantep, Karaman, Kırıkkale, Kütahya, Mersin, Samsun, Trabzon, Rize, Uşak ve Zonguldak ile birlikte **3. Bölge**'de; **Afyonkarahisar** ise Aksaray, Amasya, Artvin, Bartın, Çorum, Elazığ, Erzincan, Hatay, Kastamonu, Kırşehir, Malatya, Nevşehir ve Sivas ile birlikte **4. Bölge**'de yer almıştır.

Teşvik sisteminin iç mantığı gereği, bölge numarası düştükçe (1'e yaklaştıkça) destek yoğunluğu azalmaktadır — birinci ve ikinci bölgede faiz desteği gibi kritik destek kalemleri dahi uygulanmamaktadır; faiz ve kâr payı desteği ancak 3. bölgeden itibaren devreye girmektedir. Bu nedenle 2. Bölge'de kalmak, görünürde "daha gelişmiş" sayılmanın karşılığında fiilen daha düşük teşvik yoğunluğu almak anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak Isparta, 2012–2025 arasında aldığı düşük teşviklerle 'gelişmiş il' statüsünün yükünü taşımıştır. Sanayisi daha gelişmiş Denizli, Konya ve Manisa gibi illerle aynı teşvik rejimine tabi tutulması, kentin bölgesel rekabet gücünün eşitlenmesini engellemiş; Isparta'nın ilçeler arası gelişmişlik makası açılmıştır.

4.2. 2010-2025 Dönemi: Bölgesel ve Stratejik Teşviklerde Isparta Analizi

Isparta, uzun bir süre (2004-2012) bölgesel teşviklerin dışında kaldıktan sonra, yapılan düzenlemelerle 2012 yılında 2. Bölge teşvik kapsamına alınmıştır. Ancak bu durum, ilin ekonomik gerçekleriyle örtüşmeyen bir tablo yaratmıştır:

- **Adil olmayan kıyaslama:** Isparta; Denizli ve Konya gibi sanayisi ve altyapısı çok daha gelişmiş illerle aynı teşvik grubuna (2. Bölge) dâhil edilmiştir.
- **Komşu illerle rekabet eşitsizliği:** Isparta ile benzer sosyo-ekonomik kriterlere sahip olan Afyonkarahisar (4. Bölge) ve Burdur (3. Bölge) gibi komşu iller, çok daha yüksek vergi indirimleri, SGK prim desteği ve faiz/kâr payı desteklerinden yararlanmıştır.

İlin 2. Bölge'de sıkışık kalması, Isparta için ciddi bir rekabet dezavantajı doğurmuştur. Çünkü Isparta'ya gelmeyi düşünen sermaye ve yatırımcılar, daha cazip teşvikler sunan Burdur ve Afyonkarahisar gibi çevre illere yönelmiştir. *Bölgeye yönelik yatırım tercihlerindeki gerileme nedeniyle Isparta; sanayileşme hızı ve ihracat potansiyeli bakımından akran illerin gerisinde kalmıştır.*

4.3. SEGE Göstergeleriyle Isparta İlçelerinin 15 Yıllık Gelişim Analizi (2010-2025)

SEGE verilerine göre Isparta; durağanlaşan sanayisi, nitelikli göç kaybı ve düşen yatırımları nedeniyle ulusal sıralamada gerilemekte olup, bu durum acil ve yeni bir bölgesel kalkınma vizyonunu zorunlu kılmaktadır. Isparta, SEGE-2011 ve SEGE-2017 endekslerinde 2. kademedeki yer alırken; sanayi istihdamı, katma değer ve

kişi başına düşen kazanç göstergelerindeki zayıflama nedeniyle SEGE-2025'te 3. kademeye gerilemiştir — bir alt bölgeye düşmüştür.

Teşvik sistemindeki yanlış kümeleme, Isparta'nın sanayi yapısını zayıflatmış; bu zayıflama da ilin gelişmişlik endeksinde gerilemesine yol açarak bir "kısır döngü" yaratmıştır.

Aşağıdaki tabloda Isparta ilçelerinin 2017 ve 2022 SEGE sıralamaları karşılaştırılmaktadır.

İlçe Adı	2017 Türkiye Sırası	2022 Türkiye Sırası	Değişim
Merkez	61	73	▼ 12
Eğirdir	261	371	▼ 110
Uluborlu	262	381	▼ 119
Senirkent	288	544	▼ 256
Gönen	318	351	▼ 33
Atabey	324	495	▼ 171
Yenişarbademli	329	567	▼ 238
Yalvaç	402	377	▲ 25
Keçiborlu	408	399	▲ 9
Şarkikaraağaç	468	466	▲ 2
Aksu	658	770	▼ 112
Gelendost	675	752	▼ 77
Sütçüler	804	845	▼ 41

Kaynak: SEGE 2017-2022 — Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (İlçe Düzeyi). ▲ = Türkiye sıralamasında yükselme, ▼ = gerileme. Sıralamada yukarı çıkmak "daha gelişmiş" olduğunu ifade eder.

Tablo Yorumu: SEGE 2017-2022 Isparta İlçe Performans Değerlendirmesi

Isparta genelinde 2017-2022 SEGE verileri, ilçe bazlı gelişmişlik dinamiklerinin zayıfladığına işaret etmektedir. Merkez ilçe üst sıralardaki konumunu sürdürmekle birlikte 12 sıra gerilemiş, il genelinde pozitif ayrışan yegâne odak 25 sıra yükselen Yalvaç olmuştur (Keçiborlu ve Şarkikaraağaç'ta da sınırlı iyileşmeler gözlenmiştir). Tablonun en kırılgan tarafını ise ciddi irtifa kaybeden ilçeler oluşturmaktadır: Senirkent, Yenişarbademli ve Atabey yaklaşık 200 basamaklık sert düşüşlerle en fazla kan kaybeden yerleşimler olmuştur. Aksu, Gelendost ve Sütçüler gibi hâlihazırda alt sıralarda bulunan ilçelerdeki düşüşün sürmesi, yapısal kalkınma sorunlarının devam ettiğini doğrulamaktadır.

4.4. Isparta İli Sanayi Elektrik Tüketimi (2017-2025)

Sanayi elektrik tüketimi, SEGE kapsamında da sanayi, istihdam, üretim ve ekonomik faaliyet düzeyi gelişmişliğini belirleyen temel bileşenler arasında yer almaktadır.

Yıl	Sanayi Elektrik Tüketimi (MWh)	Değişim Oranı (%)	Veri Durumu / Açıklama
2017	838.327,157	—	Resmî Kayıt / Ham Veri
2018	825.095,962	-1,58	Enterpolasyon ile Tamamlanan Veri
2019	811.864,767	-1,60	Enterpolasyon ile Tamamlanan Veri
2020	798.633,573	-1,63	Enterpolasyon ile Tamamlanan Veri
2021	785.402,378	-1,66	Resmî Kayıt / Ham Veri
2022	714.562,423	-9,02	Enterpolasyon ile Tamamlanan Veri

Yıl	Sanayi Elektrik Tüketimi (MWh)	Değişim Oranı (%)	Veri Durumu / Açıklama
2023	643.722,468	-9,91	Resmî Kayıt / Ham Veri
2024	649.395,963	+0,88	Enterpolasyon ile Tamamlanan Veri
2025	655.069,457	+0,87	Resmî Kayıt / Ham Veri

Kaynak: Prof. Dr. Reşat Selbaş (notlarından derlenmiş ham veriler). 2017, 2021, 2023 ve 2025 yıllarına ait veriler; 2018, 2019, 2020, 2022 ve 2024 değerleri veri sürekliliğini sağlamak amacıyla doğrusal enterpolasyon yöntemiyle hesaplanmış olup tahmini veri olarak değerlendirilmelidir.

Tablo Yorumu:

2017–2023 döneminde Isparta sanayi elektrik tüketimi %23,2 oranında düşmüş, özellikle 2022 ve 2023'teki yıllık %10'luk sert gerilemeler üretim hacmindeki daralmayı belirginleştirmiştir. Pandemi sonrası ekonomik belirsizlikler, tırmanan enerji maliyetleri ve finansman kısıtları nedeniyle gerileyen kapasite kullanımı bu tabloyu derinleştirmiştir. 2024–2025'teki sınırlı toparlanmaya rağmen, 2017–2025 periyodundaki toplam sanayi elektrik tüketimi kaybı yaklaşık %20 olarak gerçekleşmiştir.

4.5. Sanayi Elektrik Tüketimi ve Gelişmişlik Kriterleri İlişkisi

Isparta İli Sanayi Elektrik Tüketim Tablosu ile 2017-2022 dönemi İlçe-SEGE verileri birlikte incelendiğinde, il genelindeki ekonomik dinamizmin büyük ölçüde Merkez ilçeye bağımlı olduğu görülmektedir. İlçeler düzeyinde sanayi yatırımlarının, üretim kapasitesinin ve istihdam olanaklarının yeterince gelişmemiş olması, belirgin bir sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını da beraberinde getirmektedir.

4.5.1. Sanayi Elektrik Tüketimindeki Gerileme ve Üretim Darboğazı

İl genelinde sanayi elektrik tüketiminde gözlemlenen gerileme, imalat sanayisinde yüksek katma değerli ve ileri teknolojiye dayalı üretimin henüz istenen seviyeye ulaşmadığının dolaylı bir göstergesidir. Bu düşüş; Merkez OSB, Deri İhtisas OSB ve Keçiborlu sanayi alanları gibi ana üretim merkezlerinde kapasite artışının sınırlı kaldığını ve hatta üretimin ivme kaybettiğini işaret etmektedir. Sanayi dışı ilçelerde ise ekonomik yapının ağırlıklı olarak tarım ve hizmetler sektörüne dayanması, elektrik tüketiminin gelişmişlik skoru üzerindeki doğrudan etkisini sınırlamaktadır.

4.5.2. Teşvik Haritasının Güncellenmesi: 3. ve 4. Alt Bölge İhtiyacı

Isparta'nın SEGE sıralamasında daha üst basamaklara tırmanması ve dengeli bir bölgesel kalkınma modeline kavuşması, yalnızca Merkez OSB'nin büyütülmesiyle mümkün değildir. Elektrik tüketimindeki gerilemenin de somutlaştırdığı bu üretim darboğazını aşmak için Isparta'nın yeni bir teşvik haritasıyla değerlendirilmesi şarttır. Elde edilen veriler doğrultusunda, ilin ve özellikle geride kalan ilçelerinin 3. ve 4. alt bölge teşvik kapsamına alınması, bölgeye yönelecek sanayi yatırımlarını ivmelendirecek en kritik eştir.

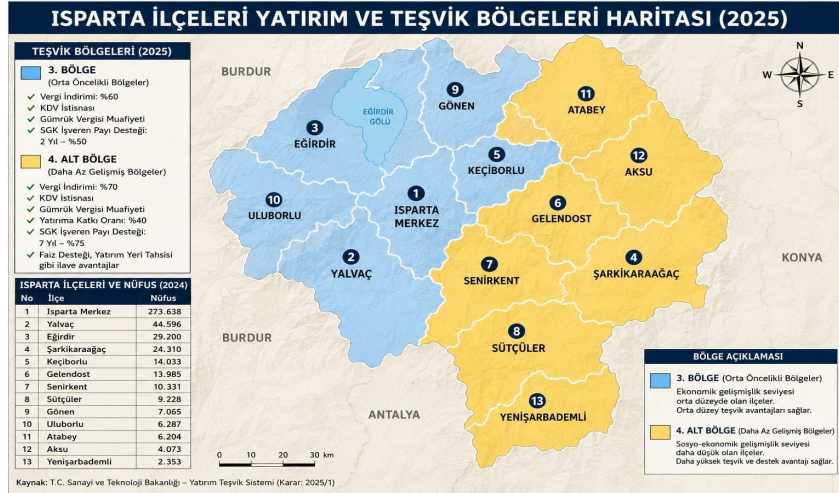
4.5.3. İlçeler Ağırlıklı Sanayi Hamlesi ve Beklenen Dönüşüm

Başta Keçiborlu, Yalvaç, Eğirdir, Gelendost ve Şarkikaraağaç olmak üzere ilçe ölçeğinde başlatılacak teşvik destekli bir sanayi hamlesi; gerileyen sanayi elektrik tüketimini ve üretim hacmini yeniden yükseltecek, bölgedeki nitelikli istihdamı güçlendirecek ve Isparta'nın genel SEGE ve sosyo-ekonomik gelişmişlik endekslerini kalıcı olarak daha üst sıralara taşıyacaktır. Nitekim söz konusu dönüşüm, 2025 yılında hayata geçirilen reformla Isparta'nın bir alt teşvik bölgesine alınması sayesinde ivme kazanmıştır. Sağlanan bu avantajların somut yatırımlara dönüşebilmesi için özellikle Yalvaç OSB'deki yatırımcı teşviklerinin ivedilikle cazip hale getirilmesi gerekmektedir.

Bölüm 5 — 2025: 9903 Sayılı Cumhurbaşkanı Kararı ve 3. Bölgeye Geçiş

5.1. Yeni Sistemin Genel Çerçevesi

30 Mayıs 2025 tarihli ve 32915 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 9903 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 13 yıldır uygulanmakta olan 2012/3305 sayılı Kararı ve Cazibe Merkezleri Programı'nı yürürlükten kaldırarak yerine 1-"Türkiye Yüzyılı Kalkınma Hamlesi", 2-"Sektörel Teşvik Sistemi" ve 3- "Bölgesel Teşvik Sistemi" olmak üzere üç bileşenli, proje bazlı ve dönüşüm odaklı yeni bir teşvik mimarisi getirmiştir. Yeni sistemde de illerin bölge dağılımı, 81 il ve 973 ilçenin 56 farklı sosyo-ekonomik değişkenle incelendiği SEGE araştırmalarına dayanılarak yeniden belirlenmiştir. Yeni modelde yatırımların yalnızca il merkezlerinde değil, kırsal ilçelerde de yoğunlaşması hedeflenmiş; vergi indirimi, sigorta primi desteği, faiz veya kâr payı desteği, yatırım yeri tahsis, KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti gibi destekler ilçe bazında yeniden yapılandırılmıştır.

Isparta'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında yıllar içinde önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. **2003 yılı SEGE çalışmasında 28. sırada yer alan il, 2011 raporunda 7 basamak yükselerek 21. sıraya çıkmıştır. 2017 SEGE araştırmasında ise performansını daha da iyileştirerek 16. sıraya yükselmiş ve bu dönemdeki en iyi sıralamasını elde etmiştir. Ancak 2025 SEGE raporunda 9 basamak gerileyerek 25. sıraya düşmüş ve 2. kademeden 3. kademeye gerilemiştir.** Bu değişim, ilin sosyal göstergelerindeki gerilemeden ziyade ekonomik göstergelerde yaşanan yavaşlamanın bir sonucudur.

Bir Alt Kademeye Düşüşün Temel Nedenleri

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın SEGE 2025 değerlendirmeleri ile sosyo-ekonomik göstergeler birlikte incelendiğinde, Isparta'nın üst sıralardan 3. Kademe Gelişmiş İller grubuna gerilemesinin temel nedenleri şöyle sıralanabilir: ilde istihdamın büyük bir kısmının eğitim, sağlık ve tarım sektörlerinde yoğunlaşması ve imalat sanayiindeki nitelikli istihdam oranının Türkiye ortalamasının altında kalması; sanayi elektrik tüketiminin, üretim hacmi ve kapasite kullanımının önemli bir göstergesi olarak sanayileşmiş illerin gerisinde kalması; ve kayıtlı çalışanların ortalama günlük kazançlarının Türkiye ortalamasının altında seyretmesi.

SEGE metodolojisi yalnızca eğitim ve sağlık hizmetlerini değil; sanayi altyapısı, üretim gücü, mali göstergeler, yenilikçilik kapasitesi ve rekabetçilik gibi kriterlere de yüksek ağırlıklar vermektedir. Bu çerçevede Isparta, sağlık göstergesinde 2. sırada, eğitim göstergesinde 7. sırada yer almasına rağmen, üretim ve reel sektör göstergelerindeki zayıflık nedeniyle genel sıralamada gerilemiştir. İl, yaşam kalitesi ve kamu hizmetleri bakımından Türkiye'nin en güçlü illerinden biri olmayı sürdürmekte; ancak sanayi üretimi, ihracat, yüksek katma değerli istihdam ve gelir düzeyindeki durağanlık, 2025 gerilemesinin temel faktörleri olarak öne çıkmaktadır.

5.2. Isparta'nın Yeni Konumu: 2. Bölgeden 3. Bölgeye

9903 sayılı Karar ile Isparta, 2012'den bu yana bulunduğu 2. Bölge'den çıkarılarak 3. Bölge'ye alınmıştır. Isparta Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) Yönetim Kurulu Başkanı Metin Çelik'in kamuoyuna yaptığı açıklamaya

göre bu geçiş, ildeki iş dünyası tarafından olumlu karşılanmıştır; zira 2. bölgede kalınması hâlinde Isparta, sanayi altyapısı çok daha güçlü olan Denizli, Konya, Manisa, Mersin ve Sakarya ile aynı teşvik grubunda kalmaya devam edecek, bu da ili yatırımcı gözünde cazibesiz kılacaktı. 3. bölge teşvik paketi; KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, yüzde 60 vergi indirimi, hedef yatırımlarda yüzde 20-25 yatırıma katkı oranı ve sigorta primi desteği gibi unsurlar içermektedir.

5.3. Isparta'nın 3. Bölgeye Geçişi: Riskler ve Fırsatlar

Burada kritik bir kavramsal ayrıma dikkat çekmek gerekir: Teşvik sisteminde bölge numarasının artması (2'den 3'e geçiş), sosyo-ekonomik gelişmişlikte bir düşüşü simgelese de teşvik yoğunluğu bakımından tam aksine pozitif bir etki yaratır. Çünkü mevcut sistem, nispeten az gelişmiş bölgelere daha fazla destek aktarma prensibine dayanır.

Bu çerçevede Isparta'nın 3. Bölge'ye geçişi iki tamamlayıcı okuma üzerinden ele alınabilir:

- **Performans Yönünden (Olumsuz Okuma):** Isparta, özellikle 2017–2025 döneminde sanayi elektrik tüketimindeki yaklaşık %20'lik daralmanın gösterdiği üzere, 2. Bölge'deki rakip illerin gerisinde kalmıştır. Bu tablo SEGE-2025 verilerine yansımış ve il alt kademeye gerilemiştir.
- **Fırsatlar Yönünden (Olumlu Okuma):** Yeni statü ile birlikte il; daha yüksek vergi indirimi, güçlü sigorta primi desteği ve artan yatırıma katkı oranlarına kavuşmuştur. Bu durum, kısa-orta vadede bölgeye yeni yatırım çekilmesini kolaylaştıracaktır.

Sonuç olarak; ilin sosyo-ekonomik kulvar kaybetmesi, teşvik sisteminin dengeleyici mekanizmasını tetiklemiştir. Esas sıkıntı, bu destekleyici mekanizmanın sanayi altyapısının güçlü olduğu 2004–2012 döneminde değil, sanayi tabanının kan kaybettiği 2025 yılında devreye girmiş olmasıdır.

5.4. İlçelere Göre 3. Bölge ve 4. Alt Bölge Destekleri

Bölgesel Gelişmişlik Farkları ve (2020-2025) İlçe Bazlı Teşviklerin Genişlemesi

21 Ağustos 2020 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2847 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile daha önce 2. Bölge'de yer alan **Aksu, Gelendost, Sütçüler ve Şarkikaraağaç** ilçeleri, bir alt bölge olan 3. Bölge destekleri kapsamına alınmıştı. 5 yıl sonra 9903 sayılı Karar ile Isparta'nın kırsal ilçelerine sunulan bu desteklerin kapsamı daha da genişletilmiştir. Yapılan son düzenlemeyle birlikte liste; Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç ve Yenişarbademli olmak üzere toplam yedi ilçeyi kapsayacak şekilde güncellenmiş ve bu yedi ilçe fiilen 4. Bölge teşviklerinden yararlanma imkânına kavuşmuştur. **Bu genişleme, Bölüm 3.4'te vurgulanan il içi gelişmişlik farklılıklarının kamu otoritelerince resmen kabul edildiğini ve çözüm adımları atıldığını açıkça göstermektedir.**

Yeni modelde Isparta ilçeleri, ilçeler arası gelişmişlik farkından dolayı 3. ve 4. alt bölge olmak üzere iki farklı uygulamaya ayrılmıştır:

- **3. Bölge Teşvikleri (6 ilçe):** Isparta Merkez, Eğirdir, Keçiborlu, Uluborlu, Yalvaç, Gönen.
- **4. Alt Bölge Teşvikleri (7 ilçe):** Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Yenişarbademli.

3. Bölge Teşviklerinin 6 İlçeye Sağlayacağı Ekonomik Katkılar

Isparta il merkezinin 3. Bölge kapsamına girmesiyle birlikte, bu statüden doğrudan yararlanan 6 ilçede (ve bu ilçelerdeki Organize Sanayi Bölgelerinde) elde edilecek temel ekonomik kazanımlar şunlardır:

- **Sermaye ve üretim maliyetlerinin düşmesi:** KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, %60 vergi indirimi ve %25 yatırıma katkı oranı sayesinde yatırımcıların ilk kuruluş ve işletme maliyetleri önemli ölçüde azalacaktır.
- **İstihdamın desteklenmesi:** 5 yıl boyunca (OSB içindeki yatırımlarda 6 yıl) uygulanacak Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, işçilik maliyetlerini düşürerek yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayacaktır.

- **Finansman erişiminin kolaylaşması:** OSB yatırımlarına sağlanan faiz ve kâr payı destekleri (TL'de 3 puan, dövizde 1 puan) ile KGF teminatlı kredilerin yaygınlaşması, sermaye ihtiyacının daha uygun koşullarda karşılanmasını sağlayacaktır.
- **Tarımsal ve yerel potansiyelin katma değere dönüşmesi:** Eğirdir ve Gelendost hattındaki meyvecilik/soğuk hava depoculuğu, Keçiborlu ve Gönen'deki gül/tıbbi aromatik bitki işleme tesisleri ile Uluborlu ve Yalvaç'taki tarım-sanayi entegrasyonu hız kazanacaktır.
- **OSB ve sanayi parsellerinin cazibesinin artması:** İlave süre ve artırılmış yatırıma katkı oranları, Yalvaç OSB ve Keçiborlu bölgesindeki sanayi parsellerine yatırımcı çekimini hızlandıracaktır.

Özetle, 3. Bölge teşvikleri bu 6 ilçeyi vergi ve sigorta avantajlarıyla daha düşük maliyetle üretim yapılan, yerel hammaddenin katma değere dönüştüğü ve istihdamın sürdürülebilir şekilde arttığı rekabetçi birer yerel üretim merkezi hâline getirecektir.

Merkez ve 3. Bölge İlçelerinde Geçerli Teşvik Destekleri

- **KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti:** doğrudan uygulanmaktadır.
- **Vergi indirimi ve yatırıma katkı oranı:** vergi indirimi %60, yatırıma katkı oranı %25.
- **Sigorta primi işveren hissesi desteği:** OSB dışı yatırımlar için 5 yıl, OSB içi yatırımlar için 6 yıl.
- **Faiz veya kâr payı desteği:** OSB yatırımlarına özel; TL kredilerde azami 3 puan, döviz kredilerinde 1 puan.
- **Yatırım yeri tahsis:** özellikle OSB içi alanlarda daha avantajlı koşullarla sunulmaktadır.
- **Enerji desteği:** 3. Bölge Merkez İlçesi uygulaması kapsamında bulunmamaktadır.
- **Yatırım kredisi / KGF teminatı:** Kredi Garanti Fonu kapsamı genişletilerek finansmana erişim kolaylaştırılmaktadır.
- **OSB'de kurulu yatırıma ek avantaj:** ilave destek süresi ve artırılmış yatırıma katkı oranı sağlanmaktadır.

4. Alt Bölge (Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Yenişarbademli)

2025 teşvik haritasındaki 4. Alt Bölge uygulaması; yüksek vergi indirimi, uzun süreli sigorta primi desteği, avantajlı finansman ve muafiyetlerle Isparta'nın diğer ilçelere göre daha az gelişmiş 7 ilçesini yeni yatırım merkezlerine dönüştürmeyi hedeflemektedir. Özellikle tarıma dayalı sanayi, gül-aromatik bitkiler, kozmetik, imalat ve yüksek katma değerli üretimde fırsatlar sunarak sanayi altyapısını güçlendirmeyi, istihdamı artırmayı, bölgesel kalkınmayı hızlandırmayı ve yerel üretimi canlandırarak dengesizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır.

Temel teşvik avantajları: 3. Bölge merkezinde 2-3 yıl uygulanan SGK işveren primi desteği, 4. Alt Bölgeye giren ilçelerde 4 yıla (OSB içinde daha da uzun sürelerle) çıkmaktadır — bu, işverenlerin nitelikli ve kayıtlı istihdam üzerindeki vergi/prim yükünü hafifleterek yerel işgücünün ilçe dışına göç etmesini önler. Yatırıma katkı oranlarının yükselmesi ve vergi indirim imkânları, yatırımcıların özsermaye geri dönüş sürelerini kısaltır. Normal şartlarda 3. Bölge yatırımlarında faiz desteği yokken, 4. Alt Bölge statüsü kazanan ilçe yatırımlarında faiz/kâr payı desteği verilmesi, özellikle KOBİ ölçeğindeki yerel girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştırır.

Sektörel ve ilçeler özelindeki somut katkılar: Aksu, Atabey, Sütçüler, Gelendost, Şarkikaraağaç, Senirkent ve Yenişarbademli ilçelerinin temel gelir kaynağı meyvecilik, tıbbi-aromatik bitkiler (gül, lavanta) ve hayvancılıktır; teşvikler ürünün hammaddeden işlenmiş nihai ürüne dönüştürülmesini (meyve suyu, kurutma, yağ ekstraksiyonu) desteklemektedir. Soğuk hava depoları ve lisanslı depoculuk yatırımlarıyla elma ve kiraz gibi ürünlerin katma değeri artar, pazarlama süresi uzar. Mermer ve doğallaş rezervlerine sahip ilçelerde,

çıkarılan taşın ham olarak ihraç edilmesi yerine işlenmiş plaka/ebatlı mermere dönüştürülmesi için gerekli yatırımlara KDV ve gümrük vergisi muafiyeti sağlanır. Sütçüler, Eğirdir/Aksu havzası ve Yalvaç gibi tarihi/doğal dokusu zengin ilçelerde, konaklama ve eko-turizm tesis yatırımları için sermaye çekme imkânı doğar.

4. Alt Bölge teşvikleri; ilçelerde gençlere iş imkânı yaratarak göçü yavaşlatacak (tersine göçü destekleyecek), cazip oranlarla dış yatırımcıları OSB ve altyapıya çekerek özel sektör yatırımlarını canlandıracak, hammadde yerine işlenmiş ürün ihracatını artırarak katma değerli üretime geçişi hızlandıracak ve merkez-ilçe gelişmişlik ile gelir farklarını azaltarak gelir adaletini iyileştirecektir.

- **KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti:** yatırım harcamalarında ve ithal makine/teçhizat alımlarında doğrudan uygulanmaktadır.
- **Vergi indirimi ve yatırıma katkı oranı:** vergi indirimi %50, yatırıma katkı oranı %30.
- **Sigorta primi işveren hissesi desteği:** 3. bölge süresine kıyasla 1 yıl ilave avantajla toplam 6 yıl.
- **Sigorta primi işçi payı desteği:** yalnızca 4. alt bölge ve üzeri seviyelerde geçerli; 2 yıl süreyle devlet tarafından karşılanır.
- **Faiz veya kâr payı desteği:** TL kredilerde 5 puan, döviz kredilerinde 2 puan.
- **Yatırım yeri tahsis:** kamu arazilerinin tahsisinde öncelik imkânı sunulmaktadır.
- **Gelir vergisi stopajı desteği:** Aksu ilçesindeki 4. alt bölge uygulaması kapsamında bulunmamaktadır.

5.5. 2025 Yılı Teşviklerine Göre Isparta İçin Öncelikli Yatırımlar

9903 sayılı Teşvik Kararı ile birlikte Isparta için öncelikli yatırım alanları dört ana başlık altında toplanmıştır:

1. Mantar Kompostu Üretim Tesis

Organik ve geri dönüştürülebilir atıklarla hazırlanan mantar kompostu, mantar üretiminin temel girdisini oluşturur. Bu yatırım, tarımsal atıkların değerlendirilmesini ve mantar üretiminin yaygınlaştırılmasını amaçlar. Organik atıkların ekonomiye kazandırılması, kırsal bölgelerde ek gelir kaynağı oluşturulması, istihdam artışı ve çevre dostu üretim gibi kazanımlarıyla öne çıkan bu tesisler, seracılık ve mantarcılığın gelişmeye açık olduğu bölgelerde kümelenme etkisiyle güçlü bir ekosistem yaratabilir; ayrıca kompost üretimi biyolojik gübreleme alanında da çiftçilere alternatif bir tarım girdi kaynağı sunar.

2. Gül ve Tıbbi-Aromatik Bitkilerden Katma Değerli Kozmetik Ürünler Üretimi

Isparta, özellikle gül (*Rosa damascena*) ve lavanta başta olmak üzere birçok tıbbi ve aromatik bitki üretiminde Türkiye'nin önde gelen merkezlerinden biridir. Bu kapsamdaki yatırımlar; uçucu yağ, esans, hidrosol, sabun, krem, şampuan ve serum gibi kozmetik ve dermokozmetik ürünlerin üretilmesini, Ar-Ge destekli inovatif yöntemlerle yeni ürün geliştirilmesini ve ihracata yönelik yüksek katma değerli üretim oluşturulmasını hedefler; bu yatırımlar ayrıca kırsalda kadın istihdamını artırıcı kritik bir rol üstlenir.

3. Meyve ve Meyve Atıklarından Katma Değerli Ürünler (Toz, Granül, Pektin, Selüloz vb.)

Isparta; elma, kiraz, vişne, kayısı ve erik gibi meyvelerin yoğun olarak yetiştirildiği önemli bir tarım bölgesidir. Ancak bu ürünlerin işlenmesi sırasında ortaya çıkan kabuk, çekirdek ve lifler genellikle atık olarak kalmaktadır. Bu yatırımlar; meyve posası ve atıklarından pektin, selüloz, granül, meyve tozu ve doğal gıda katkısı gibi endüstriyel hammaddeler elde etmeyi, israfı en aza indirerek gıda sanayine sürdürülebilir hammadde sağlanmasını ve fonksiyonel gıdalar, hayvan yemi ile kozmetik gibi farklı sektörlere yeni hammadde kaynakları üretmeyi amaçlar.

4. Geriatri Turizmi (Yaşlı Bakım ve Sağlık Turizmi) Merkezi

Dünyada ve ülkemizde demografik yapının yaşlanması ve sağlık turizminin giderek önem kazanmasıyla birlikte, özellikle kırsalda huzurlu ve doğayla iç içe bir yaşam arayan yaşlı bireyler için yeni nesil bakım merkezleri büyük bir potansiyele sahiptir. Bu yatırımlar; sağlık, rehabilitasyon, bakım ve sosyal hizmetlerin entegre olarak sunulduğu yaşam merkezlerinin kurulmasını, temiz doğal ortama sahip ilçelerde özel konseptli "aktif yaşlı köyleri"nin inşasını ve sağlık turizmi ile medikal turizm kapsamında uzun süreli konaklama ihtiyaçlarının karşılanmasını hedefler; ayrıca sağlık çalışanı istihdamı yaratır ve yaşlı dostu mimari ve hizmet alanında yeni bir sektörel gelişimin önünü açar.

Bölüm 6 — Geciken Desteğin Maliyeti: Isparta Nerede Olabilirdi?

Bölgesel Kalkınmada Kaçırılan Fırsat Pencereleri: Erken Teşvik Senaryosunun İktisadi Projeksiyonu

Bu bölüm, doğrulanabilir tarihsel veriye dayalı kesin bir tahmin sunmaktan ziyade, bölgesel kalkınma literatüründeki emsal il karşılaştırmalarına ve iktisadi çarpan mekanizmasına dayanan analitik bir çıkarım denemesidir. İlerleyen satırlardaki değerlendirmelerin sayısal bir ekonometrik modele dayanmadığı; okuyucunun bu analizi nitel bir senaryo projeksiyonu olarak ele alması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Isparta'nın görece düşük teşvik kademelerinde kaldığı yıllar, kentin sanayi ve tarımsal sanayi altyapısının dönüşüm hızını sınırlandıran temel dinamiklerden biri olmuştur. Eğer kırsal ilçeler ve merkez alt bölgeler, günümüzdeki teşvik imkânlarına ve destek kademelerine yıllar önce kavuşmuş olsaydı, Isparta'nın 2026 yılı itibarıyla iktisadi görünümü önemli ölçüde farklılaşabilirdi.

6.1. Isparta'nın Kaçırıldığı Üç Kritik Dönem

I — 1976-2004: Erken Sanayileşme Dönemi

"Fabrika Yapan Fabrikalar" vizyonu çerçevesinde planlanan Kuleönü Şeker Fabrikası benzeri projelerin ve gül yağı sanayileşmesinin kademeli devlet desteğiyle büyütülmüş olması hâlinde, Isparta'nın bugünkü sanayi OSB doluluk oranının, komşu Denizli'nin tekstil kümelenmesine benzer bir yoğunlaşma sergilemesi beklenebilirdi. Bu pencerede kaçırılan, sektörel uzmanlaşmanın erken kurumsallaşma fırsatıdır.

II — 2004-2012: 5084 Sayılı Kanun Dönemi

Isparta, sigorta primi işveren hissesi desteği ve enerji desteğinden 8 yıl boyunca (36 il ve ardından 49 il kapsamında) yararlanamamıştır. Bu dönemde destek alan Afyonkarahisar'daki mermer sektörü örneğinde olduğu gibi, hedefli teşvikler somut sektörel büyüme sağlamıştır; Isparta'nın gül yağı, mobilya ve orman ürünleri sanayii için benzer bir kaldırıcı etkisi bu dönemde kaçırılmıştır.

III — 2012-2025: 2. Bölge Düşük Yoğunluklu Teşvik Dönemi

13 yıl boyunca Isparta, faiz ve kâr payı desteğinden mahrum kalmış; bu dönemde 3. bölgede yer alan Burdur, Uşak, Kütahya gibi komşu illerin görece olarak daha cazip teşvik koşullarından yararlanabilmiş olması, sınır bölgesindeki yatırım kararlarını bu illere yönlendirmiş olabilir.

6.2. Zincirleme Etki: Nüfus, Üniversite ve Sanayi Tabanı

Bu üç pencerenin kümülatif etkisi, ilin diğer yapısal göstergeleriyle de örtüşmektedir. SDÜ ve ISUBÜ öğrenci nüfusunun yaklaşık 105.000'den 58.000'e gerilemesi üzerine daha önce yürütülen ekonomik etki analizinde ortaya konan çarpan kaybı, sanayi yatırımının zayıf kalmasıyla ilişkilendirilebilir bir örüntü sergilemektedir: sanayi tabanı zayıf kalan bir ilde, üniversite mezunlarının istihdam edilebileceği nitelikli iş imkânı da sınırlı kalmakta, bu durum göçü teşviklemekte, göç de tüketim ve dolayısıyla sanayi elektrik talebini aşağı çekmektedir. 2017-2025 döneminde gözlenen %20'lik sanayi elektrik tüketimi düşüşü, bu kısır döngünün en güncel görünür sonucu olarak okunabilir.

6.3. 2026'ya Alternatif Bir Bakış

Isparta'nın 1980'lerden itibaren kademeli ve kesintisiz bir teşvik desteğiyle büyümüş olması hâlinde, 2026 itibarıyla aşağıdaki yapısal farklılıkların gözlenmesi beklenebilirdi:

- Sanayi elektrik tüketiminde 2017-2025 arası gerileme yerine, OSB doluluk oranına bağlı istikrarlı bir artış eğilimi.

- SDÜ/ISUBÜ mezunlarının il içinde istihdam edilebilirliğinin artması ve öğrenci/genç nüfus kaybının kısmen tersine dönmesi.
- 2025 itibarıyla 3. bölgeye değil, sanayi tabanının güçlenmesiyle muhtemelen 2. bölgede — ancak bu kez Denizli/Konya ayarında bir sanayi hacmiyle — kalınması.
- Kırsal ilçelerdeki (Sütçüler, Yenişarbademli, Şarkikaraağaç) nüfus kaybının, tarım-sanayi entegrasyonu (göl yağı, meyve işleme) sayesinde yavaşlaması.

Bu tablo, iddialı ama makul bir senaryodur; zira benzer büyüklükteki komşu iller (Denizli, Burdur) üzerinden gözlemlenen erken ve sürekli teşvik-sanayileşme ilişkisiyle tutarlıdır. Ancak bu senaryonun sayısallaştırılması (örneğin sentetik kontrol yöntemiyle Isparta'ya en yakın emsal illerin 2004-2025 büyüme patikasının Isparta'ya uygulanması) ayrı ve daha teknik bir çalışma gerektirmektedir.

Sonuç ve Politika Önerileri

A. Genel Değerlendirme

Bu raporun temel bulgusu, Isparta'nın teşvik sistemlerindeki konumunun basit bir "dışlanma" anlatısıyla açıklanamayacağıdır. İl, 2004 ve 2012 dönemlerinde nesnel SEGE ve gelir ölçütlerine göre gerçekten görece gelişmiş kabul edilmiş, bu nedenle en yoğun teşvik paketlerinin kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak bu durum, ilin doğal olarak avantajlı kaldığı anlamına gelmemektedir: düşük yoğunluklu teşvik altında geçirilen 21 yıl (2004-2025), sanayi tabanının nispi olarak aşınmasına ve nihayetinde 2025'te 3. bölgeye geçişle sonuçlanan bir gerilemeye zemin hazırlamıştır.

Buna paralel olarak, il-ortalaması esaslı ölçüm yönteminin, Isparta içindeki ilçe bazlı yapısal eşitsizlikleri uzun süre görünmez kıldığı da tespit edilmiştir. İlin merkez ilçeleri ile Yalvaç, Şarkikaraağaç, Sütçüler veya Gelendost gibi kırsal ağırlıklı ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkı, il ortalamasına dayalı endekslerde sistematik olarak örtülmüş; bu da nesnel olarak desteğe ihtiyaç duyan alt bölgelerin görünmez kalmasına yol açmıştır. 2025 reformunda alt bölge desteğinin genişletilmesi bu sorunun kısmen kabul edildiğini göstermektedir; ancak bu düzeltmenin gecikmeli gelmesi, aradan geçen yirmi yılı aşkın sürede telafisi güç bir kayba dönüşmüştür.

B. Isparta Neyi, Ne Zaman Kaybetti? Teşvik Gecikmesinin Rakamsal Fotoğrafi

Teşvik kapsamı dışında geçirilen dönemin somut maliyeti, dönemin resmî verilerinde açıkça izlenebilmektedir:

- Selge'nin "beşerî sermaye" alt endeksinde Isparta, 2003'te 28. sıradayken 2010'da 34. sıraya gerilemiştir (DPT, 2011).
- 2005-2010 arasında OSB'ye yapılan yeni yatırım başvuruları %62 oranında azalmıştır (Isparta TSO, 2011).
- Sanayi üretiminin vekil göstergesi kabul edilen elektrik tüketimi, 2000-2010 arasında Isparta'da yalnızca %8 artarken, Türkiye ortalaması %34'e ulaşmıştır (TEİAŞ, 2011).
- SEGE sanayi sıralamasında il, 2003'te 26. sıradan 2010'da 33. sıraya düşmüştür.
- SEGE tarım endeksinde Isparta, 2003'te 19. sıradan 2010'da 27. sıraya gerilemiştir.

Bu beş gösterge birlikte okunduğunda ortaya çıkan tablo, tesadüfi bir dalgalanma değil, teşvik kapsamı dışında kalmanın yapısal ve kümülatif bir aşınmaya dönüştüğü bir seyirdir. Beşerî sermaye, sanayi ve tarım endekslerindeki eş zamanlı gerileme, ilin yalnızca sanayi yatırımı değil, nitelikli işgücünü elde tutma kapasitesini de kaybettiğine işaret etmektedir — ki bu durum, SDÜ/ISUBÜ öğrenci kaybı bulgularıyla da tutarlıdır.

C. TÜİK 2024 Verileriyle Güncel Durum: Isparta ve Komşu İller

Isparta ve komşu illerin TÜİK tarafından açıklanan 2024 Yılı İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) verilerine göre tablo şöyledir:

- **Antalya:** 561.400 TL kişi başına yıllık gelir ile 81 il arasında 5. sırada.
- **Burdur:** 392.319 TL kişi başına gelir ile 32. sırada.
- **Konya:** 388.871 TL kişi başına gelir ile 34. sırada.
- **Isparta:** 388.248 TL kişi başına gelir ile 35. sırada.

- **Afyonkarahisar:** İncelenen iller arasında en düşük kişi başı gelire sahip il; 336.278 TL yıllık gelir ile 53. sırada.

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Verileri 2024, yayımlanma tarihi 11 Aralık 2025.

2024 yılı TÜİK verileri ile teşvik rejimlerinin evrimi birlikte değerlendirildiğinde iki temel bulgu öne çıkmaktadır. Birincisi, gecikmiş iyileşme: 2025 yılında 3. Bölgeye yükselmek önemli bir kazanım olsa da geçmiş dönemde yaşanan yatırım kayıplarının telafisi zaman alacaktır. İkincisi, teşvik makasının henüz kapanmamış olması: yeni düzenlemeyle Isparta, Burdur ile aynı destek düzeyine (3. Bölge) ulaşmış olsa da, Afyonkarahisar'ın 4. Bölge statüsünü koruması nedeniyle Isparta'nın bölge içi yatırım rekabetindeki görece dezavantajı henüz tamamen ortadan kalkmamıştır.

D. Yasal Çerçevenin Kritiği: SEGE Kriterlerinin Objektiflik Sorunu

5084 sayılı Kanun ile bu Kanunda değişiklik yapan 5350 sayılı Kanun uyarınca; vergi, sigorta primi ve enerji teşviklerinden, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca 2001 yılı için fert başına gayri safi yurt içi hasılası 1.500 ABD Doları veya daha az olarak belirlenen iller ile bu iller arasında yer almasa dahi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca 2003 yılı sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında endeks değeri eksi olan illerin yararlanması öngörülmüştür.

Ancak söz konusu SEGE kriterlerinin objektiflik ve genellik ilkelerine uygun şekilde belirlenmediği, bazı göstergelerin manipülasyona açık olduğu ve özellikle banka mevduatlarının azaltılması gibi yöntemlerle illerin sosyoekonomik görünümünün gerçekte olduğundan daha olumsuz gösterilebildiği yönünde ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Bu durum, teşvik sisteminin kanunun amacını dolanmaya elverişli hâle gelmesine ve iller arasında adalet ilkesini zedeleyen sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır. Nitekim Isparta'nın hak ve menfaatlerini koruyacak düzeyde etkili girişimlerde bulunulamamış olması da bu eşitsizliğin derinleştiği yönündeki değerlendirmeleri güçlendirmektedir.

Kanaatimizce bu tablo, salt bir "kriter dışı kalma" meselesinin ötesinde, ölçüm yönteminin kendisinin siyasi ve idari müdahaleye açık olduğu; buna karşılık Isparta'nın söz konusu sürece etkin biçimde müdahil olamadığı bir vakayı yansıtmaktadır.

E. Politika Önerileri

1. Ölçüm ve Şeffaflık Reformu

- SEGE ve benzeri endekslerin hesaplanmasında kullanılan veri setlerinin (banka mevduatı, gelir beyanı vb.) manipülasyona kapalı, denetlenebilir ve kamuya açık hâle getirilmesi.
- İl ortalaması yerine ilçe bazlı SEGE alt endekslerinin teşvik kararlarına doğrudan girdi olarak kullanılması; böylece il içi yapısal eşitsizliklerin (örn. merkez-kırsal ilçe farkı) görünür kılınması.

2. Kurumsal Takip ve Lobi Mekanizması

- Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Belediyesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi'ni bir araya getiren kalıcı bir "Teşvik İzleme Kurulu" oluşturularak, gelecekteki SEGE güncellemeleri ve teşvik bölgesi revizyonlarının erken aşamada takip edilmesi ve girdi sunulması.
- 2025 reformunda tanınan alt bölge desteğinin kapsamının genişletilmesi yönünde, somut ilçe bazlı verilerle desteklenmiş resmî başvuruların hazırlanması.

3. Telif Edici Sektörel Politikalar

- 21 yıllık düşük yoğunluklu teşvik döneminin yarattığı sanayi tabanı aşınmasını telafi etmek üzere, TDİOSB (Tarıma Dayalı İhtisas OSB) ve Serbest Bölge projelerinin öncelikli yatırım destek paketleriyle hızlandırılması.
- Gül yağı sektöründe AB PGI sertifikasyonu ve süperkritik CO₂ ekstraksiyon teknolojisine yönelik münferit bir teşvik ve yatırım destek mekanizmasının, çay (3092 sayılı Kanun) ve fındık destekleme modellerine benzer şekilde yasal çerçeveye kavuşturulması.

4. Beşerî Sermaye ve Nüfus Tutundurma

- SEGE beşerî sermaye endeksindeki gerilemenin, üniversite öğrenci nüfusundaki kayıpla birlikte ele alınması; sanayi teşviki taleplerinin, nitelikli işgücünü ilde tutacak tamamlayıcı istihdam ve barınma politikalarıyla desteklenmesi.
- SDÜ ve ISUBÜ mezunlarının il içi istihdamını artıracak, teşvik belgeli yatırımlarla üniversite işbirliğini önceliklendiren bir yerel istihdam teşvik mekanizmasının Isparta Ticaret ve Sanayi Odası ile birlikte tasarlanması.

5. Veri Temelli Savunuculuk ve İzleme

- Bu raporda sunulan 1504-il gelir karşılaştırması (Trabzon: 1.506 USD / Isparta: 1.510 USD) ve elektrik tüketimi verileri gibi somut kanıtların, ilin gelecekteki teşvik bölgesi itirazlarında resmî başvuru dosyalarına sistematik olarak eklenmesi.
- Sanayi elektrik tüketimi, OSB doluluk oranı ve ilçe bazlı sanayi istihdamı gibi göstergelerin il düzeyinde değil ilçe düzeyinde düzenli olarak izlenmesi ve kamuoyuyla paylaşılması.
- 3. bölge teşvik avantajlarının ilk beş yılında somut yatırım/istihdam artışının bağımsız biçimde izlenmesi ve İTSO, SDÜ ve ISUBÜ iş birliğiyle yıllık bir "teşvik etki raporu" hazırlanması.
- Alt bölge desteğinden yararlanan yedi ilçede (Aksu, Atabey, Gelendost, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Yenişarbademli) OSB ve endüstri bölgesi altyapısının hızlandırılması; zira destek yalnızca OSB/endüstri bölgesi yatırımlarında iki kademe birden işlemektedir.

Kaynakça

1. 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 29.01.2004, RG. 16.02.2004/25365.
2. 5350 sayılı Kanun (5084 sayılı Kanunda Değişiklik), RG. 18.05.2005/25819.
3. 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, RG. 19.06.2012.
4. 9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararı, RG. 30.05.2025/32915.
5. 3837 sayılı Kanun, Süleyman Demirel Üniversitesi'nin kuruluşuna ilişkin düzenleme, Temmuz 1992.
6. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE), 2003, 2011, 2017, 2025.
7. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003), Yayın No: 2671, Ankara, 2003.
8. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SEGE-2011 Raporu.
9. Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) İl Listeleri, T.C. Kalkınma Bakanlığı / DPT arşiv kayıtları.
10. KPMG Türkiye, Yatırım Teşvik Sistemi Bilgi Notu (2012/3305 sayılı Karar kapsamı).
11. PwC Türkiye, Yatırım Teşvik Bülteni 2025/02 — 9903 Sayılı Karar Değerlendirmesi.
12. Isparta Ticaret ve Sanayi Odası (İTSO) Yönetim Kurulu Başkanı Metin Çelik'in 9903 sayılı Karar sonrası basın açıklaması, ajans32.com, Temmuz 2025.
13. Isparta Ticaret ve Sanayi Odası Meclisi, "Isparta Gündem" Gazetesi, 10 Ocak 2004, Sayı 1407.
14. Böcüzâde Süleyman Sami, Isparta Tarihi.
15. Prof. Dr. Reşat Selbaş (Süleyman Demirel Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Dekanı), Isparta sanayi elektrik tüketimi verileri (2017-2025), kişisel görüşme.
16. Fikir Isparta, "Isparta ve İlçeleri Yatırım Teşvik Rehberi 2025".
17. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İl Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Verileri 2024, yayımlanma tarihi 11 Aralık 2025.
18. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), il ve bölge net göç hızı istatistikleri, 2011.
19. Türkiye Elektrik İletim A.Ş. (TEİAŞ), il bazlı elektrik tüketim istatistikleri, 2011.
20. Isparta Ticaret ve Sanayi Odası (TSO), OSB yatırım başvuru istatistikleri, 2011.
21. Gülbirlik, Isparta gül üretimi ve maliyet verileri, 2012.
22. Devlet Su İşleri (DSİ), sulı tarım alanları istatistikleri, 2011.
23. Ulaştırma Bakanlığı, Isparta-Burdur-Antalya demiryolu fizibilite raporu, 2010.
24. Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM), bölünmüş yol istatistikleri, 2011.
25. Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Teknokent Raporu, 2011.